

Klaar voor onderwater!

Heden gaan wij niet rijden, maar varen. Wij willen als onder-zeelieden een tochtje maken met een duikboot.

Precies een sigaar met een licht dekblad! Eerst happen wij een luchtje op het balkon, dat men hier toren noemt, wij zullen ons platje van nu aan ook maar toren heeten!

Daarna nemen wij een kijkje in het binnenhuis. Daar is onze étage-woning nog een paleis van ruimte bij! Ik spreek wel eens van bovenhuis-zenuwen of neurasthenica etagia! Maar ik ril nu bij de gedachte aan duikboot-zenuwen! Toch moet dat erg meevallen! De bemanning van het kleine wereldje is er zich zoo van bewust, dat men ten volle op elkander aangewezen is, dat men de onderlinge harmonie bewaart en bewaakt als de grootste schat! Misschien een tip voor Prof. Dijk om onder de praktische vakken ook duikboot-oefeningen in het IJsselmeer op te nemen? Want, zulke adelborsten kunnen wij goed gebruiken op de binnen- en de buitenvaart!

Weldra klinkt het commando: Klaar maken voor onderwater! Ja, hoe gaat dat? Onze kennis strekt zich niet verder uit dan tot de wetenschap, dat een duikboot een boot is die duiken kan en dat een onderzeeër onder den zeespiegel kan varen. Maar daar komt wat voor kijken! Er moet een reeks van handelingen worden verricht, waar ons hoofd van duizelt! Ik bepaal mij nu maar tot het moeilijkste en allergewichtigste. De boot moet zinken! Daartoe moet haar een zinkgewicht gegeven worden door allerlei tanks met water te vullen. Maar het gaat niet naar den regel: zink maar raak! De boot moet op een bepaalde diepte gebracht worden, laat ons zeggen: dertig meter onder den zeespiegel! Dat is maar niet klaar met, als de diepte-meter min-dertig aanwijst, door de spreekbuis te commanderen: Stop! Niet dieper! Neen, men moet door vernuftige berekeningen het juiste zinkgewicht vaststellen en dan door het vullen van allerlei tanks tot diverse maxima de boot dat afgepaste zinkgewicht geven. Deze moeilijke bezigheid noemt men met een technischen term aftrimmen. Aftrimmen bestaat dus in het berekenen en aanbrengen van het juiste evenwicht tusschen de verschillende tanks.

Zie, nu ben ik waar ik wezen wil. Want evenwicht is ook op de levenszee het allermeest noodig. Wij dobberen allen op de levenszee, of wij schout bij nacht zijn of lichtmatroos. En die zee is grillig, de vaart vol gevaren! Wij ervaren dat in ons persoonlijk leven en in den arbeid voor het koninkrijk Gods. Hoeveel mensen waren niet afgetrimd, toen de crisis kwam, hoeveel zaken zonden als baksteen! Wij hadden een schoonen arbeid in het koninkrijk Gods, gedragen door de liefde van de gemeente. Plotseling, onberekenbaar, verandert alles. De dominee kan geen goed meer doen, de preek, die vroeger gewaardeerd werd, kunnen niemand meer behagen. Kerken loopen leeg en vergaderlokalen veranderen in woestijnen van leegte stoelen! Een tijdelijke siddown-slaking schijnt uitgebroken. Zijn wij daarop afgetrimd en klaar voor onderwater? Of waren wij slechts salondek-mariniërs en gouden bies-officiërs, die bij den eersten tegenwind afmonsteren willen? Toen het torenhuik ons balkon af-sloot, hebben wij toen gemuit en de roode lap geheschen aan onzen periscoop?

Een ander voorbeeld. Er kwam een quaestie, een probleem. Dat moest behandeld worden, natuurlijk. De commandant gaf het gevel: Klaar maken voor onderwater! Maar helaas, de officier, die met het aftrimmen belast werd, bleek niet sterk op dit punt. Hij wilde gróndig zakken en hij deed de boot zinken tientallen meters beneden den bepaalden diepgang. Een gevaarlijk ding! Het zal heel wat navigatie eischen om weer boven te komen. De machines voor de luchtzuivering moesten dan in werking worden gesteld. Slecht afgetrimd, meester! Een volgende maal betere navigatie, alstublieft, wij hebben vrouw en kinderen aan den wal!

O, dat aftrimmen, dat aftrimmen! Het is het fijne puntje van heel de navigatie!

Paulus had dat geleerd. Ik weet vernederd te worden, ik weet overvloed te hebben! Ik weet verzadigd te zijn, ik weet honger te lijden. Wij zouden zeggen: hij was afgetrimd!

Bedrieg ik mij niet zeer, dan zullen wij in de komende dagen in ons kerkelijk leven en in onze calvinistische beweging aan niets zoozeer behoefte hebben als aan evenwicht. Laat ons dat niet zoeken in onze karaktervastheid, niet in onze beproefde levenservaring, maar laat ons dat evenwicht begeren van Hem, Die mildelijk geeft en niet verwijt.

Dan zijn wij: klaar voor onderwater!

N. B.

wel wat ontdek-
a een streep zou
verzekerdheden.
mentaar, maar
slaring" (uitgave

Prof. Greijdanus
an de Ephesiërs
Opdat Hij u geve
met sterkte be-
st in den in-

Prof. Greijdanus:
sch, d.w.z. dat
ngen, dat zij het
mensch raakt
at hier dus niet
stelijk vermogen
ietzelfde als
euwe mensch is
dige menschen
is menschen,
st. Die staat
nensch, d.w.z.
ure; vgl. 2 Cor.
onvadergeborene
ar bij de geloovi-
ok de inwendige
iwendige mensch
zoodat alle gees-
les geloofs kloek
en zonde, duivel

ieke zitting) ge-
roepen.

eer hij den Heer
chriftplaatsen in
ne kan het nu
wel gedaan?
ken naar andere
mige moeite ook
val serieuze uit-
val heel en al on-
idanus niettemin
voorbeeld bij Paul
ruk, bl. 168/9. De
ensch, inzoover
btbare en onver-
e exegeten verder
ebben we genoeg
hautainen aanval
a het allerjongste
ve Testament op-
anders volstrekt
ittel. Theologi-
ment. Daar lezen
"is de mensch-
de „inwendige
od gekeerde, on-
schrijver (Joach-
kelijk aan: de
ten (Rom. 7:22)
16, Ef. 3:16, vgl.

4. Daar komt de
nisch des har-
Bottenburg, 123)
het hart. Het
nchen wezen en
ische denken, be-

Rom. 7:22. „Want
ernaak in de wet
Prof. Greijdanus
verklaring van dat
zichzelf en zonder
Ook de onvader-
nensch.”

il het „beslist
) „ziel” of „geest”
ngen, dan willen
inweg in het aan-
niet prettig, maar
merken (nu twee
en), dat de Heer
de dilettanten ge-
ornatie-brochures
t dan Prof. Hepp
opvatting als „be-
die ook bij Prof.
komt, dan vragen
n we toch tegen-
der Professoren
Assen? Ja zeker,
l van oordeel.
ter.

K. S.

in afgrond”.

ver de vereniging
t Prof. Hepp met
t woorden: „wie
over het bestaan
nenschelijke natuur
t, voert u tot
an den Nesto-

een bezwaar: dat
teeren, dat hij op
d staat te spreken.
lie over Christus.
Elk woord hier

is van de grootste betekenis. Men kan letterlijk niets
zeggen, noch nieuw, noch oud, of men staat op enkele
meters van diepe afgronden, rechts en links. De gering-
ste wijziging in woordgebruik of in opvatting der ge-
bruikte termen brengt dadelijk consequenties met zich
mee, die van de grootste importantie zijn, en die het
gevaar meebrengen van neer te storten in een of anderen
„afgrond”. Het gesprek over deze onderwerpen is slechts
mogelijk op de hoogte van den berg, daar, waar de
afgronden gapen.

Om die reden is ook Prof. Hepps eigen verandering
in termen en woorden in betrekking tot de drieëni-
heidsleer, een spreken, en een niet ongevaarlijk spreken
op enkele meters van den afgrond. Verleden week gaf
ik enkele voorbeelden aan. Hij zelf heeft met name
inzake de begrippen „persoon” of „ik” veranderingen
voorgeslagen, die niet zonder betekenis zijn. Wie het
woord „persoon” in de drie-eenheidsleer vervangt
door „ik”, gelijk we Prof. Hepp hoorden doen (zie ons
vorig nummer), wijkt al dadelijk terminologisch
af van de belijdenis.

Voorbeelden behoeven we niet te geven. Ze liggen
voor ieder zóo maar te grijpen.

De Nederlandsche belijdenis b.v. zegt: „wij gelooven
in één God, die van één essentie is, in dewelke
drie personen zijn”.

Prof. Hepp daarentegen zegt tot zijn studenten: dat
is „hoogst gebrekkig” gezegd (vgl. noot 3 in ons vorig
nummer).

De belijdenis zegt: Vader, Zoon en Geest hebben elk
een in eigenschappen onderscheiden hypostase.

Prof. Hepp leert zijn studenten: die term (hypostase)
deugt niet. Ge moet „persoon” en „persoonlijkheid”
onderscheiden; als de Zoon de menselijke natuur
aanneemt, moet ge eigenlijk niet zeggen, dat de
tweede „Persoon” dat deed, want het was eigenlijk het
tweede „Ik”. En vergeet het niet: „de persoonlijkheid”
(te onderscheiden van „persoon”) is niet identiek met
het „ik”. Bovendien — aldus nog steeds Prof. Hepp —
ligt de spitsvondigheid er soms dik boven op, als de
oudere gereformeerde theologie haar bekende — in
catechisatieboekjes nog steeds inheemsche — onder-
scheidings aangeeft ten aanzien van de onderlinge
verhouding der drie „personen” of „hypostasen”¹⁾. En
de wijze, waarop hij zijn voorstellen tot wijziging van
bestaande termen doet, is m.i. bedenkelijk.

Welnu, elk veranderd woordgebruik beteekent — bij
anderen, o zeker, maar niet minder bij Prof. Hepp zelf —
een gevaar van afglijding naar een afgrond. Of men
aan dit gevaar ontkomen zal, hangt alleen maar af
van de vraag, hoe men zijn woorden opvat.

Nu zal het ieder duidelijk zijn, dat indien Prof. Hepp
zich de vrijheid voorbehoudt, overgeleverde termen te
vervangen door andere, ditzelfde recht ook mag worden
opgeëischt voor en door de door hem bestredenen.

Ook op dit punt worde elke „conscientiedwang” ver-
meden. Als Prof. Hepp zich op Calvijn beroept, tegen-
over Prof. Vollenhoven, dan wordt — om maar een
voorbeeld te noemen — zeer veel gewicht gehecht aan
den term „bestaanswijze”. „Tot Christus’ mensch-
zijn mag de bestaanswijze der menscheit, het
menschelijk persoon-zijn, of wil men: onder meer het
menschelijk persoon-zijn, niet worden gerekend” (bl. 49).
Maar de vraag is al weer: wat wil die term „bestaans-
wijze” eigenlijk zeggen? Prof. Hepp wijst in ander
verband den term zelf af, mogen we de „dictaten”
vertrouwen²⁾. Als nu uit dien hoofde het dilemma:
„heeft de Christus een menselijke, dan wel een godde-
lijke bestaanswijze” terminologisch Prof. Hepp onjuist
voorkomt, dan laat het zich denken, dat zijn collega
Vollenhoven dit eveneens doet.

Ik ben er zeker van, dat voor vele van onze lezers
de bespreking wel wat moeilijk wordt.

Toch moeten ze niet in arren moede nu maar de
kwesties laten lopen. Want ze zijn er in betrokken.
En m.i. is het voor het taxeren van den wetenschappe-
lijken en zedelijke ernst van Prof. Hepps aanval van
beteekenis, dat we nu reeds een tweede geval hebben
van een alternatief, een dilemma, dat Prof. Hepp zelf
feitelijk onjuist acht, terwijl hij toch anderen, die blijk-
baar hetzelfde doen, met één der termen uit zulk een
dilemma achtervolgt, zonder daarbij voorop te stellen
de allesbeheerschende vraag: waarom verwerpen die
anderen één der termen uit een ook door mijzelf on-
nauwkeurig genoemd alternatief? Verleden week gaven
we aan het slot van ons artikel (zooewel in den tekst
als in de noten) het eerste voorbeeld, hierboven het
tweede.

✱

Keeren we dan nu terug tot de kwestie der „onper-
soonlijke” menselijke natuur van Christus (Prof.
Vollenhoven heeft bezwaar tegen dit woord, Prof. Hepp
wil het met kracht gehandhaafd zien), dan voelt ook
de eenvoudigste lezer nu wel, welken kant we uit
wildten met onze opmerkingen van verleden week en
met de bovenstaande. We wilden doen zien: het gaat
er maarom, wat men overen weerverstaat
onder „persoon”.

Ik zou hier dan ook feitelijk een betoog moeten in-
lasschen, om daarop wat nader in te gaan.

Maar ik behoeft het niet te doen, omdat ik veel ge-
makkelijker kan verwijzen naar wat Ds Popma schreef
in „Amersfoortsche Kerkbode”. De lezers vinden dat
onder „Perschouw”; ik zou hun raden, eerst dat stuk
te lezen, voordat ze met mijn eigen artikel verder gaan.

✱

De vraag is maar, wat over en weer verstaan wordt
onder „persoon”, „ik”, „bestaanswijze”, „natuur”, en
wat dies meer zij. Wie een ander persoonsbegrip hul-

digt dan Prof. Hepp doet — en er zijn er verscheidene,
ook aan de V.U., en ettelijke daarbuiten — die moet
dus den term „onpersoonlijk” anders waardeeren dan
de dogmaticus der V.U.

We nemen dus een voorbeeld uit de geschriften van
iemand, die met heel dit debat nog niets te
maken heeft gehad, Dr J. H. Bavinck, uit
Dijkja. Wat verstaat deze onder „persoon”? We lezen:
„de ziel als georganiseerd geheel noemen
wij persoonlijkheid”. Of ook: „elke ziel is vanzelf
persoonlijkheid, moethet zijn, wil zij niet
ophouden te bestaan”. En wederom: „een ziel
kan in zooverre persoonlijkheid geheeten worden,
als de krachten in haar tot elkander in
verbinding getreden zijn, elkander door-
trokken hebben”³⁾.

Zou nu Prof. Hepp dit persoonsbegrip bestrijden?
Vermoedelijk wel. Maar dit behoort ons hier niet op
te houden, omdat Prof. Hepp over deze wetenschappe-
lijke kwestie (al had ze voorop gesteld moeten zijn),
vluchtig heenloopt, zeggende: „de kwestie, hoe de per-
soon dan wel is op te vatten, moet hier buiten be-
schouwing blijven”.

Maar één ding is toch wel duidelijk: Dr J. H. Bavinck
zou in de lijn van zijn eigen redeneeringen moeten
zeggen:

- Christus heeft een menselijke ziel;
- deze is „georganiseerd”;
- zij is dus vanzelf persoonlijkheid;
- zij is dus niet onpersoonlijk; dat woord past hier
niet.

Evenwel zou Dr J. H. Bavinck niets hebben tegen
de belijdenis, als zij zegt, dat de Persoon of Hypostase
van den Zoon Gods de menselijke natuur, den mensch,
heeft aangenomen. Hij zou, als ik hem goed begrijp,
de dingen zóo construeeren: dat Christus’ menselijke
ziel georganiseerd was tot persoonlijkheid, kwam DOOR
den Persoon van den Zoon Gods. En zoo zou in zijn
mond de bewering, dat de menselijke natuur van
den Heiland niet „onpersoonlijk” is, niets te kort willen
doen aan de belijdenis, doch alleen maar een ander
persoonsbegrip huldigen, dan de „scholastieke gere-
formeerden” (ook Prof. Hepp spreekt daarvan) hebben
aanvaard. En zulk een ander persoonsbegrip heeft
ongetwijfeld ook Prof. Hepp; met uitvoerige citaten
toonden wij het aan.

We zullen derhalve hebben te vragen: wat beteekent
de term „onpersoonlijk” bij hen, die door Prof. Hepp
bestreden worden? Zonder een onderzoek daarnaar kan
Prof. Hepp ons niet eens overtuigen van zijn recht-toe-
klacht. Temeer niet, waar hij zelf van elke termino-
logie de waardij zeer betrekkelijk noemt, en zich —
indien de dictaten betrouwbaar zijn — daarbij laat
leiden tot uitspraken, die ik persoonlijk (ik heb dat
reeds mondeling gezegd), zeer bedenkelijk acht⁴⁾.

Eerst als die laatste vraag behandeld is, kan worden
uitgemaakt, of, waar zoowel Prof. Hepp als ook Prof.
Vollenhoven en alle filosofen en theologen staan te
spreken op enkele meters afstand van vele afgronden,
de één door den ander beschuldigd behoort te worden
van het opschuiven naar een afgrond toe. We
realiseeren ons, dat Prof. Hepp zelf in terminologisch
opzicht staat te balanceeren op enkele meters afstand
van den afgrond. Dan, — hiermede is een ander niet
verontschuldigd.

De vraag zelf bewaren we derhalve tot den volgen-
den keer.

K. S.

1) We geven nog een citaat uit de „dictaten” van Prof.
Hepp:

„Er is nog een andere eenzijdigheid, n.l. dat wij bij de
triniteit scholastisch worden; dat wij de leer van de ontolo-
gische triniteit wringen in een filosofisch schema; dan
zien wij niet meer den levenden God; dan hebben wij wel
een dood Gods-begrip. Daarom kan het schema van de
scholastiek van de ontologische triniteit ons niet bekoren.
Zij onderscheidt n.l.:

1. *ousia of essentia* (wezen, K. S.);
2. *procedures*: de generatio, de filiatio (spiratio? K. S.)
(d.w.z. het „uitgaan” van den Zoon, en van den Geest, K. S.);
3. *hypostasen of personae* (hypostasen of personen, K. S.);
4. *relaties of eigenschappen*, welke verdeeld zijn in twee
klassen: de persoonlijke eigenschappen, de eigenschappen der
personen, waarvan de eerste klas omvat de 3 hypostasen, en
de tweede, met insluiting van de eerste, de paternitas, de
filiatio, de spiratio passiva, de spiratio activa;
5. *notiones of kenmerken*: de agnecitas of immasculitas,
de generatio activa, de generatio passiva, de spiratio activa,
de spiratio passiva.

De spitsvondigheid ligt hier dik boven op.” (1927—28,
blz. 23).

Tot zoover deze passage.

Ik behoeft niet te herhalen, wat ik reeds verleden week op-
merkte over een al-of-niet recht gebruik van deze dictaten ten
aanziën van de vraag, in hoeverre ze garantie bieden voor het
verstaan van Prof. Hepp’s meening.

2) Nog een citaat:

„De confessionele orthodoxie, ook de Gereformeerde, heb-
ben zich neergelegd bij deze opvatting: de drie ikken zijn
bestaansvormen, of liever nog bestaanswijzen, modi sub-
sistendi, van de één persoonlijkheid Gods.

Terecht heeft men aan bestaansvormen niet de voorkeur
gegeven (hierna volgt een redeneering ten bewijze, dat dat
goed gezien was, K. S.). Want de drie ikken staan niet
tot de persoonlijkheid Gods in verhouding van morphé en
hulé; vorm en stof; en evenmin zijn zij de begrenzing, de
expressies van den éénen God. Dan is modi subsistendi
(d.w.z. bestaanswijzen, zie hierboven, K. S.) relatief nog
beter; maar die relativiteit is zoo ontzaggelijk groot; zóó
groot, dat ik voor mij ook liever dezen term afwijs. Immers,
deze benoeming heeft eigenlijk tot achtergrond, dat de drie
personen de concreta zijn van het ene, groote abstractum.
Men behoeft er de scholastieke Gereformeerde theologie maar
op na te lezen, om telkens weer onder den indruk te komen,
dat dit tóch eigenlijk de grondidee is, en een idee heeft geen
modus subsistendi. Een ding echter wel. Zoo wordt de per-

(Zie vervolg blz. 206.)